

Perspektivizam kod Nietzschea

Dronjić, Bruno

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:962647>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Filozofije i hrvatskog jezika i književnosti

Bruno Dronjić

Perspektivizam kod Nietzschea

Završni rad

Mentor: Vladimir Jelkić, prof. dr. sc.

Osijek, 2015. godine

Kazalo

1. Uvod.....	3
2. Sadržaj.....	4
2.1. Momenti Nietzscheove filozofije bitni za njegovo razumijevanje perspektivizma	4
2.1.1. Svijest/unutrašnje iskustvo/"činjenice svijesti"	4
2.1.2. Mišljenje.....	6
2.1.3. Zabluda o slobodnoj volji	6
2.1.4. Kritika kauzalnosti	7
2.1.5. Oholost intelekta	7
2.1.6. Jezik kao konvencija i uvjet određenja istinitog i lažnog	8
2.1.7. Pretvaranje	9
2.1.8. Subjekt/objekt/predikat	9
2.1.9. Tri metafore i jednačenje nejednakog	10
2.1.10. Sklonost zabludama(vjera).....	11
2.1.11. Umjetnik/znanstvenik	12
2.1.13. Stvar po sebi i pojava/istinit i prividni svijet	13
2.1.14. Centri snage/individua	14
2.1.15. Svijet	14
2.1.16. Proces	14
2.1.17. Svrha	14
2.1.18. Sud	14
2.1.19. Vrednovanje/vrijednost	15
2.1.20. Volja za moć.....	16
2.1.21. "Nužnost" logike	17
2.2. Perspektivizam kao rezultat.....	19
2.2.1. Gledanja na Nietzscheov perspektivizam	22
3. Zaključak.....	24
4. Sažetak	25
5. Ključne riječi.....	26

6. Popis literature	27
6.1. Primarna literatura.....	27
6.2. Sekundarna literatura	27

1. Uvod

U ovome završnom radu pružit će se prikaz perspektivizma kod Nietzschea. Prikaz će sadržavati dva dijela. U prvome dijelu donijet će se tumačenje određenih momenata u Nietzscheovoj filozofiji. Oni nisu izravno povezani s perspektivizmom, ali njihovo objašnjenje poslužiti će kao preduvjet za dobivanje potpunijeg uvid u perspektivizam kod Nietzschea. Drugi dio rada donijet će eksplicitni prikaz perspektivizma kod Nietzschea. Takav eksplicitni prikaz podrazumijeva analizu onih dijelova Nietzscheove misli u kojim se Nietzsche izravno to jest riječju poziva na perspektivizam i objašnjava ga. Prvi dio rada, koji sadržava detaljan prikaz određenih momenata u Nietzscheovoj filozofiji, bit će sažet i smješten u kontekst prikaza perspektivizma u drugome dijelu rada. Takvom metodom dobit će se potpunija i jasnija slika perspektivizma kod Nietzschea. Spisi koji će poslužili kao temelj za izradu ovoga rada su spis *O istini i laži u izvanmoralnom smislu*¹ te *Volja za moć*². Ovim završnim radom cilj je pridonijeti boljem razumijevanju perspektivizma kod Nietzschea i time ujedno pozicioniranju perspektivizma u kontekst cjelokupne Nietzscheove filozofije.

¹ Friedrich Nietzsche, *O istini i laži u izvanmoralnom smislu*, Zagreb, Matica hrvatska, biblioteka Parnas, 1999.

² Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, u: Friedrich Nietzsche, *Volja za moć; slučaj Wagner; Nietzsche kontra Wagner*, Zagreb: Naklada Ljevak, 2006, str. 9-497.

2. Sadržaj

2.1. Momenti Nietzscheove filozofije bitni za njegovo razumijevanje perspektivizma

Da bismo što jasnije i preglednije odredili a time i razumjeli značenje perspektivizma kod Nietzschea moramo krenuti od Nietzscheovog određenja sljedećih pojmova: svijesti ("činjenica svijesti"), kauzalnosti, subjekta/objekta/predikata, svrhe, sredstva, istinitog i prividnog svijeta, volje za moć, stvari po sebi i stvari o sebi, pretvaranja, oholosti intelekta, slobodne volje, mišljenja, suprotnosti umjetnika/znanstvenika, jezika, suda, istine/laži, riječi, podražaja-slike-pojma, vjere, stvari, centra snage, vrijednosti i vrednovanja. Prikazom Nietzscheovog razumijevanja navedenih pojmova moći ćemo jasnije i potpunije razumjeti određenje perspektivizma. Kao uvod u prikaz Nietzscheovog razumijevanja navedenih pojmova poslužit će Nietzscheova misao izrečena u 480. aforizmu u *Volji za moć*:

Nema ni "duha" ni uma ni mišljenja ni svijesti ni duše ni volje ni istine; sve same fikcije, koje su neupotrebljive. Nisu posrijedi "subjekt" i "objekt", nego određena životinjska vrsta što uspijeva samo uz stanovitu relativnu ispravnost, prvenstveno pravilnost svojih zamjedaba (tako da može kapitalizirati iskustvo)...Spoznaja radi kao oruđe moći. Pa je jasno kao na dlanu da raste svakim viškom moći..³

Nazivanje pojmova fikcijama, koji je vidljiv u gore navedenom citatu, ujedno je Nietzscheov temeljni stav prema pojmovima. U citatu je vidljivo i Nietzscheovo pridavanje sporedne uloge spoznaji nazivajući je oruđem moći. Nietzsche time donosi dva momenta važna za kasnije određenje perspektivizma. Pod oba momenta mogu se svesti sva ostala određenja koja će biti navedena u prvom dijelu rada a bitna su za razumijevanje perspektivizma. Međutim, njihovo precizno određenje potrebno je kako bismo dobili što bolji uvid u značenje perspektivizma.

2.1.1. Svijest/unutrašnje iskustvo/"činjenice svijesti"

Svijest je jedan od temeljnih pojmova koji Nietzsche problematizira. Njegovo tumačenje poslužit će kao uvjet tumačenju ostalih pojmova koji će biti prikazani u ovome dijelu rada. Određujući svijesti prvo polazi od njene uloge. Radnja koju svijest obavlja jest vrednovanje zamjedbi koje je nužno da bismo "spoznavali". Ujedno s vrednovanjem zamjedbi javlja se i izjednačenje zamjedbi čime dobivamo dva postupka bez kojih svijest ne bi mogla "spoznavati"⁴:

a.) izjednačenje zamjedbi

³ Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, str. 244.

⁴ Isto, str. 240.

b.) vrednovanje zamjedbi

Također ovdje treba pojam radnje svijesti uzeti uvjetno, jer će se dalje u radu sva djelatnost svijesti pripisati automatizmu. Međutim, u ovoj fazi objašnjavanja, kako bi se što jasnije uvidjelo o čemu je riječ pojam automatizma nije još potrebno uvoditi. Nakon određenja radnji svijesti prilikom „spoznavanja“ Nietzsche u kontekstu toga kritizira i pojam „činjenica svijesti“. „Činjenice svijesti“ nisu dane ukoliko svijest vrši jednačenje i vrednovanje zamjedbi. Samim postupkom vrednovanja i jednačenja zamjedbi svijest se lišava mogućnosti imanja nečega takvog kao što su „činjenice svijesti“. Svijest ne raspolaže sa svim zamjedbama već samo s onima koje su prošle proces vrednovanja i jednačenja, pa joj zbog toga Nietzsche ujedno i dodjeljuje epitet "površna"⁵. Iz toga proizlazi zaključak da je svijesti tijekom zamjedbe skriven te se ona time nikad ne susreće s činjenicama⁶.

2.1.2. Zamjena uzroka s učinkom

U kontekstu svijesti bitno je objasniti i pojam zamjene uzroka s učinkom. Uvodeći pojmove „unutrašnji svijet“ i „vanjski svijet“ Nietzsche za zamjedbu kaže da je više uvjetovana unutrašnjim svijetom nego vanjskim. To obrazlaže govoreći da su akcije izvanjskog svijeta nesvjesni podražaji, a dio njih kojih bivamo svjesni tek je naknadno rođen nakon učinka koji je obavljen na nama. Time se vrši zamjenjivanje uzroka za učinak. Nietzsche u kontekstu toga navodi i primjer "osjećam se loše" prilikom kojeg uvijek tražimo razlog zašto se osjećamo loše. Time interpretaciju stanja tumačimo kao uzrok, a samo stanje tumačimo kao učinak. Stvarni tijek, za razliku od našeg doživljaja, je obrnut.⁷ Time smo s Nietzscheovog određenja svijesti prešli na moment zamjene uzroka s učinkom. Nadalje, Nietzsche navodi i kako uzrok koji ulazi u svijest nije zbiljski uzrok jer je oblikovan na temelju prijašnjih iskustava tj. pamćenja.⁸

2.1.3. Pamćenje

Određenjem prvo svijesti, pa potom zamjene uzroka i učinka došli smo do Nietzscheovog određenja pamćenja. Pamćenje sadrži stare interpretacije odnosno obrnutu uzročnost⁹. Stoga Nietzsche i navodi da:

Unutrašnje iskustvo ulazi nam u svijest tek pošto je pronašlo jezik što ga razumije

⁵ Isto, str. 241.

⁶ Isto, str. 241.

⁷ Isto, str. 243.

⁸ Isto, str. 243.

⁹ Isto, str. 243.

individuum...to jest prijevod jednog stanja u njemu poznatija stanja-.¹⁰

Time pamćenje služi kao jedan od temeljnih dijelova koji pripomaže jačanju volje za moć jer tumačeći nove pojave pomoću dosadašnjeg iskustva prilagođava se novonastalim situacijama.

2.1.4. Mišljenje

U kontekstu tumačenja svijesti važan je i pojam mišljenja. Govoreći o mišljenju Nietzsche kritizira dosadašnje shvaćanje mišljenja. Za obrnut način gledanja na odnos svijeta i mišljenja Nietzsche kaže:

Sve čega se biva svjestan konačna je pojava, kraj-i on ne uzrokuje ništa-svekoliki je slijed u svijesti savršeno atomističan. A mi smo pokušali razumjeti svijet obratnim shvaćanjem,-kao da ne djeluje i realno nije ništa doli mišljenje, osjećanje, htijenje..¹¹

Tim citatom Nietzsche govori kako je naš obrnut način gledanja na odnos svijeta i mišljenja bio takav da smo mišljenju pridavali aktivnu ulogu odnosno ulogu subjekta a svijetu pasivnu ulogu to jest ulogu objekta. Određenje mišljenja kao djelatnog sa sobom povlači i tvorbu nekog tko misli odnosno duha iliti subjekta. Uspostavom subjekta ujedno se postavlja i uvjet za omogućavanje postojanja supstancije o čemu će biti kasnije riječi.¹²Nietzsche okretanjem dosadašnjih uloga u odnosu između svijeta i mišljenja ukazuje na djelatnost svijeta i nedjelatnost to jest atomističnost događanja u svijesti i prema svijesti.

2.1.5. Zabluda o slobodnoj volji

Kao i o značenju mišljenja, isto tako i o značenju volje imali smo krivu predodžbu. Mislili smo da je volja pokretač a ne pratitelj zbivanja. Sva određenja koja omogućuje pojam slobodne volje kao što su subjekt, duh i slično jednako su tako fikcije kao i slobodna volja.¹³ Nietzsche ju stoga određuje kao izraz za složeno stanje koje osjeća Ja prilikom ostvarivanja svoje namjere i time misli da je upravo on razlog zbog koje je namjera doživjela svoje ispunjenje.¹⁴

2.1.6. Kritika kauzalnosti

Sljedeći pojam koji Nietzsche objašnjava jest pojam kauzalnosti. Prihvatanje neposredne uzročne veze među mislima po Nietzscheu je posljedica grubog i nespretnog promatranja. Razlog tome je što uspostavom neposrednog odnosa dviju misli isključujemo afekte koji se nalaze između

¹⁰ Isto, str. 243.

¹¹ Isto, str. 242.

¹² Isto, str. 242.

¹³ Friedrich Nietzsche, *Sumrak idola ili kako se filozofira čekićem*, u: Friedrich Nietzsche, *Sumrak idola; Ecce homo; Dionizovi ditiramb*, preveo Davor Ljubomir, Zagreb: Demetra, 2004., str. 1-85., na str. 31.

¹⁴Niče, Fridrih, *S onu stranu dobra i zla*, u: Fridrih Niče, *S onu stranu dobra i zla; Genalogija morala*, Dereta, Beograd, 2011, na str. 23.

njih. Afekte ne prepoznajemo zbog brzine gibanja pa nam se stvara privid da misli slijede jedna za drugom.¹⁵ U kontekstu kritike kauzalnosti Nietzsche spominje i Humea. Poziva se na Humeovu misao u kojoj Hume za princip kauzalnosti kaže:

*Taj je princip običaj ili navika. jer kad god ponavljanje nekog određenog postupka ili radnje proizvodi sklonost prema ponavljanju istog postupka ili radnje, a da ga na to nije natjeralo nikakvo zaključivanje ili razumski proces, uvijek kažemo, da je ta sklonost posljedica običaja.*¹⁶

Tumačeći kauzalnost kao naviku ili običaj, Nietzsche, isto kao i Hume, kaže da navika stvara očekivanje da za jednim događajem nakon kojeg se pojavljivao uvijek neki "identičan" drugi događaj će i u sljedećim događanjima nakon prvog događaja uslijediti taj "isti" drugi.¹⁷ Prema njima stoga takvo gledanje nije rezultat djelovanja načela kauzalnosti već isključivo navike ili običaja. Unatoč tome što uzrok i učinak kao dva konstitutivna momenta kauzalnosti naziva fikcijama, Nietzsche smatra da ih se ne možemo jezično riješiti i da su nam u sporazumijevanju nužni, isto kao i ostali pojmovi koje kritizira poput atoma, stvari i slično.¹⁸ Tumačeći kauzalnost kao naviku Nietzsche sukladno tome zaključuje:

*Nužnost nije činjenično stanje nego interpretacija.*¹⁹

Nietzsche navodi i da se kauzalnost kao pojava koja je postala s vremenom navika ujedno tijekom vremena i izgrađivala kao sustav uklanjajući i potiskujući sve ono što joj se protivi.²⁰ Stoga se uzrokom i posljedicom treba koristiti samo u službi označavanja i sporazumijevanja a ne objašnjavanja. U onome „po sebi“ ne postoji ništa poput kauzalnosti, ona je tek naša interpretacija²¹.

2.1.7. Oholost intelekta

Jedan od pojmova koje Nietzsche revidira je i intelekt. Za intelekt Nietzsche kaže da ne može kritizirati sebe jer se ne možemo usporediti s drugim intelektima. Da bismo kritizirali intelekt morali bi biti neko više biće s apsolutnom spoznajom i istinitom zbiljom.²² Pošto to nismo, kritika intelekta nam nije moguća. Temeljnu odrednicu koju pripisuje intelektu jest potrebitost. Imamo ga sada i ovdje isključivo zato što nam treba, i to baš takvog jer nam takav treba.²³ Uz potrebitost kao razlog važnosti intelekta za nas, Nietzsche intelektu pripisuje i karakteristiku oholosti. Njegova oholost vidljiva je u njegovom isticanju u prirodi. Intelekt se nameće kao nužan, premda, gledajući povijest razvoja organizma, to nije. Intelekt odnosno najčešće čovjek sebe uzima kao središte svijeta, kao ono o čemu je sve oko njega ovisno. Oholost intelekta Nietzsche slikovito opisuje u sljedećem citatu:

¹⁵ Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, str.241.

¹⁶ David Hume, *Istraživanje o ljudskom razumu*, str.

¹⁷, Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, str. 269.

¹⁸ Isto, str. 271.

¹⁹ Isto, str. 272.

²⁰ Friedrich Nietzsche, *Sumrak idola*, str. 33.

²¹ Fridrih Niče, *S onu stranu dobra i zla*, str. 25.

²² Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, str. 240.

²³ Isto, str. 250.

Ništa nije u prirodi tako nezatno i ništavno da se ne bi malim daškom one snage spoznavanja smjesta nadulo poput kakva mijeha²⁴.

2.1.8. Jezik kao konvencija i uvjet određenja istinitog i lažnog

Uz svijest također se vezuje i pojam jezika kao načina na koji se zamjedbe koje su prošle proces vrednovanja iskazuju. Objašnjavajući ulogu jezika Nietzsche prvo polazi od tumačenja da čovjek iz želje da egzistira društveno i grupno treba zaključenje mira. To zaključenje mira biva ostvareno putem jezika i sa sobom donosi određenje i kontrast istinitog i lažnog. Time se dobiva ono što će se nadalje smatrati istinom. Prema takvom određenju lažljivci su oni koji krše konvenciju.²⁵ Ukoliko se krši konvencija za vlastitu korist a na način koji drugima donosi štetu, društvo ga isključuje. Međutim, razlozi isključenja nisu tako jednoznačni. Nietzsche navodi da ljudi više izbjegavaju oštećenost prijevarom nego samu prevarenost. Istina im je dobra samo ako godi. Time se uspostavlja relativnosti istine i laži, koja nikad ne biva javno izrečena. Stoga Nietzsche navodi da čovjek:

žudi za prijatnim posljedicama istine, onima koje održavaju život.²⁶

O ovisnosti istine o jeziku govori i sljedeći Nietzscheov citat:

Različiti jezici stavljeni jedan kraj drugog pokazuju da se kod riječi nikad ne radi o istini, nikad o adekvatnom izrazu. Jer inače i ne bi bilo tako mnogo jezika²⁷

Time se zaključuje da čovjek zaboravljajući da laže prema konvenciji i grupno dolazi do osjećaja istine ali ne i istine²⁸. Prema Nietzscheu iskazivanje istine posredstvom jezika je nemoguće. Prvo, stoga što jezika kao statičan ne može obuhvatiti nešto takvo kao što je bivanje a samim time što je stvarnost bivanje a ne bivstvovanje istina nije ni moguća.

2.1.9. Pretvaranje

Nietzsche navodi da rast pretvaranja ide paralelno uzdignućem bića po rangu. Kod anorganskog svijeta ga nema, tek se u organskom javlja. Nietzsche kaže da pretvaranje spada u način uzvisivanja čovjeka²⁹. Intelekt, koji smo objasnili u potpoglavlju *Oholost intelekta*, svoje glavne sile razvija u pretvaranju³⁰. Pretvaranje je sredstvo kojim se održavaju slabiji individuumi. Takvi individuumi nisu u mogućnosti da se bore za svoju egzistenciju na izravan način. Pretvaranje kod čovjeka dostiže svoj vrhunac. To opisuje u sljedećem citatu:

Tu je obmanjivanje, ulagivanje, laganje i varanje, ogovaranje, predstavljanje, kićenje tuđim

²⁴ Friedrich Nietzsche, *O istini i laži u izvanmoralnom smislu*, str. 8.

²⁵ Isto, str. 9.

²⁶ Isto, str. 10.

²⁷ Isto, str. 10.

²⁸ Isto, str. 13.

²⁹ Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, str. 268.

³⁰ Friedrich Nietzsche, *O istini i laži u izvanmoralnom smislu*, str. 8.

*perjem, maskiranost, prikrivajuća konvencija, glumatanje pred drugima i pred sobom samim, ukratko neprestano lepršanje oko plamena taštine, pravilo i zakon toliko da gotovo ništa nije nepojmljivije od toga kako se među ljudima mogao pojaviti pošten i čist poriv za istinom*³¹.

Pojam pretvaranja navedenim odrednicama u potpunosti se s pojmom oholosti intelekta. Jer intelekt služeći se pretvaranjem postiže na posredni način održanje i rast u vidu jačanja volje za moć.

2.1.10. Subjekt/objekt/predikat

Govoreći o odnosu subjekta i objekta Nietzsche navodi da adekvatna relacija između subjekta i objekta je zabluda. Između subjekta i objekta, kao potpuno različitih sfera, nema nikakve kauzalnosti, nikakve ispravnosti, već samo naknadno prevođenje za što nam je potrebna posredna sfera zvana jezik³². Pošto mjera onoga čega bivamo svjesni je ovisna o korisnosti osvješćivanja, perspektiva koju prouzrokuje nikad nam ne dopušta iskaze o subjektu i objektu, iskaze kojima bi bila dodirnuti realnost, jer nam nisu ni potrebni.³³ Nadalje, govoreći o subjektu Nietzsche kaže da tvrdnja „ja mislim“ sa sobom pretpostavlja da svoje trenutno stanje povezujem sa svojim ostalim stanjima³⁴. Upravo to povezivanje stanja uvjetuje nastanak onoga što nazivamo subjekt. Međutim, nepotrebno iza interpretacije stavljati interpretatora³⁵. Svim tim navodima Nietzsche ujedno aludira i na Descartesa koji kaže da ako se misli ujedno mora postojati i nešto misleće. Descartes tu tvrdnju izriče u kontekstu govora o zloduhi koji bi ga mogao varati:

*Samo bez ikakve dvojbe ja i jesam, ako me vara, a neka vara koliko god može ipak nikad neće postići da ne bude ništa, sve dok ja mislim da nešto jesam*³⁶.

Nietzsche za takav stav krivi našu gramatiku to jest njenu naviku da pridaje činu počinitelja.³⁷ Subjekt, kao i objekt i predikat, su samo fikcije jer su produkt našeg jednačenja zamjedbi.³⁸ A samim time što smo omogućili subjekt ujedno smo omogućili i supstanciju jer je subjekt uvjet njenog postojanja te rušenjem pojma subjekta ruši se i pojam stvari na njemu utemeljen³⁹ (o tome će biti govora u potpoglavlju *stvar*). Revidirajući značenje subjekta Nietzsche spominje da nema atoma subjekta već sfera subjekta stalno raste i smanjuje se. Ona kad ne može organizirati masu koju obuhvati raspada se na dijelove.⁴⁰ Takvo objašnjenje subjekta slaže se s temeljnom odrednicom volje za moć: rast. Stoga nam je nužno samo jezično određenje subjekta, njegovu stvarnost ne treba priznavati. Nietzsche donosi u kontekstu svog tumačenja i moguće gledanje na subjekt kao mnoštvo

³¹ Isto, str. 8.

³² Isto, str. 15.

³³ Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, str. 241.

³⁴ Friedrich Niče, *S onu stranu dobra i zla*, str. 21.

³⁵ Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, str. 244.

³⁶ Rene Descartes, *Metafizičke meditacije* str. 92.

³⁷ Friedrich Nietzsche, *Volja za moć* str. 245.

³⁸ Isto, str. 246.

³⁹ Isto, str. 246.

⁴⁰ Isto, str. 247.

govoreći da je subjekt kao mnoštvo predstavlja više subjekata u međusobnoj borbi.⁴¹

2.1.11. Tri metafore i jednačenje nejednakog

Naslov *Tri metafore i jednačenje nejednakog* podrazumijeva svezu podražaja, slike, riječi i pojma. Za pojam Nietzsche navodi kako je on sažimanje slika pod nečim što je čujno odnosno riječ. Podloga tome pojmu su slabe emocije koje nastaju pri riječi to jest pri nastanku "istih" slika za koje postoji jedna riječ. Mi takve slabe osjete odnosno emocije tumačimo kao jednake premda to nisu⁴². Riječ, kao stupanj koji prethodi pojavi pojma, za Nietzschea je oslikavanje živčanog podražaja u glasovima.⁴³ Posrednik između živčanog podražaja i riječi je slika. Jer živčani podražaj najprije biva preveden u sliku te potom u riječ. Sva tri stupnja (živčani podražaj, slika, glas) samo su metafore. Jer jezik označuje samo odnose stvari spram čovjeka te za njihove izraze u pomoć uzima metafore. Ta tri stupnja metafora su :

1. živčanog podražaja
2. slike
3. glasa

Ni u jednom od ta tri slučaja to se ne zbiva logički⁴⁴. Od svega toga poseban je slučaj tvorba pojmova. Svaka riječ smjesta postaje pojmom time da ne smije služiti kao podsjećanje na individualizirani doživljaj kojemu zahvaljuje svoj nastanak. Iz takve definicije proizlazi da pojam mora ujedno biti prikladan za bezbrojne nejednake slučajeve. U kontekstu toga Nietzsche navodi primjer s listom. Pojedinačan list nikad nije jednak jedan drugom listu ali uspostavljanjem predodžbe forme po kojoj su nastali svi listovi on nalazi jednakost među njima.⁴⁵ Međutim priroda ne poznaje nikakve forme i pojmove, već samo neko za nas nedostupno i neodredivo x. Stoga je naša je suprotnost individuumu i roda antropomorfna i ne potječe od biti stvari.⁴⁶

2.1.12. Nužnost vjere

Vjera koliko god bila nužna za održanje bića, nema ničega zajedničkog s istinom. Nietzsche navodi da to potvrđuje i naša nužnost vjerovanja u vrijeme, prostor i gibanje a da se ne osjećamo prisiljenima priznavati im apsolutnu realnost.⁴⁷ O vjeri Nietzsche zaključuje da ona početno u svakom osjetilnom dojmu. Ona je prva koja kaže „da“ to jest prva intelektualna djelatnost koja podrazumijeva

⁴¹ Isto, str. 248.

⁴² Isto, str. 252.

⁴³ Friedrich Nietzsche, *O istini i laži u izvanmoralnom smislu*, str. 10.

⁴⁴ Isto, str. 11.

⁴⁵ Isto, str. 11.

⁴⁶ Isto, str. 12.

⁴⁷ Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, str. 246.

neko držanje istinitim.⁴⁸

2.1.13. Umjetnik/znanstvenik

Nietzsche govoreći o ulozi umjetnosti u kontekstu spoznajne teorije kaže da se umjetnost ponaša i tumači:

kao volja za prevladavanje bivanja, kao ovjekovječivanje, ali kratkovidno, već prema perspektivi: tako reći u malome ponavljajući tendenciju cjeline."⁴⁹

Nakon takvog određenja umjetnosti u kontekstu perspektivizma Nietzsche prelazi i na određenje umjetnika. Za umjetnika Nietzsche kaže da:

*Neprestano mrsi rubrike i postaje pojmova time što uspostavlja nova prenošenja, metafore, metonimije; neprestano pokazuje žudnju da postojeći svijet oblikuje onako šareno, nepravilno, nedosljedno, nepovezano, uzbuđljivo i uvijek novo kako je to u svijetu sna.*⁵⁰

A za razliku od njega:

*Budni je čovjek pače po sebi samo ukočenom i pravilnom paučinom pojma u jasnoći o tomu da je budan, te upravo stoga katkad, svaki put kad se ta pojmovna paučina djelom umjetnosti raspapa, dolazi do uvjerenja da sanja.*⁵¹

Za razliku od budnog čovjeka koji je sluga pojmovima i putem njih osigurava svoj opstanak, umjetnik je postao gospodar i njemu pojmovi nisu potrebni za opstanak već za igru⁵².

2.1.14. stvar

Svako je jedinstvo samo jedinstvo kao organizacija, ono nije jedno već samo znači jedno pa tako i stvar.⁵³ Nietzsche, kao što se je navedeno u potpoglavlju *Subjekt/objekt/predikat* govori kako smo mi proizvedeći subjekt proizveli i stvari:

*pitanja o tome kakve mogu biti stvari o sebi i bez obzira na receptivnost naših osjetila i aktivnost razuma, valja otkloniti pitanjem: odakle znamo da postoje stvari? Stvarstvo je stvoreno tek po nama*⁵⁴.

Nietzsche ističe nužnost preinačavanja ukoliko želimo spoznavati:

Ne bi bilo ničega što bi se moglo nazivati spoznajom kad ponajprije mišljenje ne bi za se svijet

⁴⁸ Isto, str. 252.

⁴⁹ Isto, str. 302.

⁵⁰ Friedrich Nietzsche, *O istini i laži u izvanmorlanom smislu*, str. 19.

⁵¹ Isto, str. 19.

⁵² Isto, str. 20.

⁵³ Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, str. 277.

⁵⁴ Isto, str. 281.

tako preinačivalo u stvar; u ono što je jednako sebi.⁵⁵

Stvar nam je time tek relacijski pojam, on kao i sve drugo ne može biti stvar po sebi već samo fikcija koja je ujedno i ovisna o subjektu.⁵⁶

2.1.15. Istinit i prividni svijet

Istinit i prividni svijet: nužnost takve koncepcije ali ne i istinitost iste po Nietzscheu biva izrečena:

*istiniti i prividni svijet-po meni se ta opreka svodi na vrijednosne odnose. Naše smo uvjete održanja projicirali kao predikate bitka uopće. Iz toga da u svojoj vjeri moramo biti postojani kako bismo uspijevali izgradili smo to da istiniti svijet nije onaj koji se mijenja i postaje, nego onaj koji bivstvuje.*⁵⁷

Nietzsche time ističe da naša vjera u bivstvujući svijet mora postojati inače se ne bismo mogli održati na životu. Nužnost takve vjere ne podrazumijeva i istinitost onoga u što vjerujemo. Dapače, istiniti svijet po Nietzscheu je bivajući svijet.

Početno stanje svijeta po Nietzscheu:

*Izvorno kaos predodžaba. Preostale su predodžbe koje su se uzajamno podnosile, najveći ih je broj propao-i propada.*⁵⁸

Da bi postojalo kakvo činjenično stanje morao se unijeti smisao.⁵⁹ U kontekstu toga Nietzsche se osvrće na dvojicu predsokratovaca, Heraklita i Parmenida. Nietzsche kritizira obojicu po tome što su rekli da osjetila lažu. Nietzsche tvrdnju da osjetila lažu opovrgava navodom:

*Tek ono što mi iz njihova svjedočenja činimo, to unosi laž, primjerice laž jednote, laž stvarnosti, supstancije, trajnosti.. "um" je uzrok tomu što mi krivotvorimo svjedočenje osjetila. Time što pokazuju bivanje, prolaznost, promjenu, ona ne lažu. ali Heraklit će zauvijek ostati u pravu time da je bitak prazna fikcija. "prividni svijet" jest jedini: "istinski svijet" tek je primetnuta laž.*⁶⁰ Nadalje, Nietzsche kaže da su svi filozofi objašnjavajući svijet pravili od njega samo mumije pojmova, umrtvljavali ga, svi osim Heraklita. Heraklitova kritika osjetila je bila zato što je on mislio da je stvari prikazivala kao da one posjeduju trajnost i jednotu, navodi Nietzsche. Time se je Nietzsche pravdajući Heraklita ujedno oslonio na temeljnu Heraklitovu misao *Sve je bivanje*⁶¹ i suprotstavio se Parmenidovoj tezi (premda one nisu nužno suprotne), koju je većina filozofa prema Nietzscheu slijedila: *Bitak jest, nebitak nije*⁶².

⁵⁵ Isto, str. 283.

⁵⁶ Isto, str. 287.

⁵⁷ Isto, str. 252.

⁵⁸ Isto, str. 252.

⁵⁹ Isto, str. 275.

⁶⁰ Friedrich Nietzsche, *Sumrak idola*, str.18.

⁶¹ Hermann Diels, *Predsokratovci*, Naprijed, Zagreb, 1983.

⁶² Isto, str.

2.1.16. Centri snage/energije

Svaki centar snage ima glede ostalog svijeta svoju perspektivu. Svoje posve određeno vrednovanje, svoju vrstu akcije, svoju vrstu otpora. Prividni svijet centra snage reducira se na specifičnu vrstu akcije na svijet, polazeći od kakva središta to jest središta samog centra snage. Ne postoje nikakve druge vrste akcije. Svijet je samo riječ za skupnu igru tih akcija. Realnost se sastoji točno u toj partikularnoj akciji i reakciji svega pojedinačnog na cjelinu.⁶³ Svijet ne egzistira kao svijet o sebi. On je tek relacijski svijet.⁶⁴ Spoznavanje opisuje kao povratno odnošenje. Spoznavanje zaustavlja lijenost i umor.⁶⁵ Sva su tumačenja, navodi Nietzsche, posljedice perspektive volje za moć koja je jedina zbilja. Univerzalna volja za moć ujedno je univerzalna perspektiva u odnosu spram koje se može procjenjivati vrijednost to jest „istinitost“ zasebnih perspektiva pojedinih centara energije. Stoga je razumljiv Nietzscheov citat: *kriterij je istine u snaženju osjećaja moći*.

2.1.17. Svijet

Prividnost je uređen i pojednostavljen svijet, na kojemu su radili naši praktični instinkti. Za nas je on savršen jer mi u njemu možemo živjeti. To je dokaz njegove istine za nas.⁶⁶ Suprotnost tom fenomenalnom svijetu nije istiniti svijet nego svijet kaosa senzacija, nama nespoznatljiva.⁶⁷ Svijet je postao lažan, i to točno zbog svojstava što tvore njegovu realnost, mijena, bivanje, mnoštvo, suprotnost, protuslovlje, rat.⁶⁸

2.1.18. Proces

Nietzsche kaže da je bivanje izmišljenje, hitjenje, nijekanje sebe, nadilaženje sama sebe: nipošto subjekt nego činjenje, postavljanje, stvaralačko, nipošto uzroci i učinci. tj. Sve što određuje neku dinamičnost odnosno proces.⁶⁹ "kao što se čin rođenja u celokupnom procesu i razvoju nasljeđivanja ne uzima u obzir, tako i svest ni u kom presudnom smislu nije suprotnost instinktivnom: *najveći deo svesnog mišljenja nekog filozofa potajno vode i usmeravaju određenim putevima njegovi instinkti*."⁷⁰

2.1.19. Svrha

Pojam svrhe je usko vezan uz pojam ranga kojim se uspostavlja privid poretka sredstava i

⁶³ Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, str. 279.

⁶⁴ Isto, str. 280.

⁶⁵ Isto, str. 283.

⁶⁶ Isto, str. 280.

⁶⁷ Isto, str. 281.

⁶⁸ Isto, str. 289.

⁶⁹ Isto, str. 302.

⁷⁰ Fridrih Niče, *S onu stranu dobra i zla* str. 12.

same svrhe. Nietzsche također otklanja i utemeljenost svrhe u namjeri govoreći da čim se postigne nadmoć nad manjom moći ta ista moći počinje služiti u korist veće.⁷¹

2.1.20. Sud

Nietzsche kritizira uobičajeno tumačenje kojim se tvrdi da je sud spoznaja. Nietzsche sud određuje kao *vjeru da je nečemu tako i tako*⁷². U kontekstu suda Nietzsche donosi i kritiku Aristotelovog načela neproturječnosti. O suđenju Nietzsche kaže da:

*Suđenje je naša najstarija vjera, naše naviknutosnije držanje istinitim ili neistinitim, tvrđenje ili poricanje, izvjesnost da je nešto tako i nikako drugačije, vjera da se tu doista "spoznalo", što se to u svim sudovima vjeruje da je istinito?*⁷³

S obzirom na to, u njemu se ujedno krije i pamćenje da se naišlo na identičan slučaj.⁷⁴ Ali to da se čini kako postoji neki identičan slučaj, to ne stvara sud već automatizam u poledini svijesti koji vrši izjednačavanje zamjedbi. On tek vjeruje da takav slučaj opaža uz pretpostavku da ima identičnih slučajeva.⁷⁵ Za sud je također nužno izjednačavanje kao i za svijest jer:

*Sudova uopće ne bi moglo biti kad se najprije unutar osjeta ne bi vršila neka vrst izjednačavanja: pamćenje je moguće samo uz stalno podcrtavanje onoga na što se već naviklo, što se već doživjelo.*⁷⁶

2.1.20.1. Kritika Aristotelovog načela neproturječnosti

Nietzsche kritizira Aristotelova načela, poglavito načelo neproturječnosti. Aristotel načelom neproturječnosti u *Gama knjizi* ističe da je nemoguće da neka stvar istovremeno ima i nema neko svojstvo.⁷⁷ Aristotel kaže da je načelo neproturječnosti najizvjesnije od svih načela. Ono ne sadrži kriterij istine nego tek imperativ o onomu što ima slovit kao istinito.⁷⁸ Nietzsche na sve to navodi da:

*temeljna načela logike, načelo identitetnosti i načelo protuslovnosti, čiste su spoznaje jer prethode svakom iskustvu. -ali to uopće nisu spoznaje nego regularni članci vjere!*⁷⁹

Time Nietzsche osporava i temelj načela za koje se smatralo da je načelo svih načela uklanjajući s njega određenje istinitosti i stavljajući ga u sferu vjere.

Nemogućnost prisile objašnjava pozivajući se na samu narav organskog bića:

⁷¹ Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, str. 274.

⁷² Isto, str. 262.

⁷³ Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, str. 264.

⁷⁴ Isto, str. 264.

⁷⁵ Isto, str. 265.

⁷⁶ Isto, str. 265.

⁷⁷ Aristotel, *Metafizika* prijevod: Tomislav Ladan, Medicinska knjiga, Zagreb, 2001.

⁷⁸ Isto, str. 255.

⁷⁹ Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, str. 263.

Subjektivna prisila da se tu ne može protusloviti biološka je prisila: instinkt korisnosti, da zaključimo tako kako zaključujemo, krije nam se u tijelu, mi skoro jesmo taj instinkt.. koje li međutim naivnosti iz toga izvlačiti zaključak da time posjedujemo neku "istinu po sebi"⁸⁰.

Prema tome ne moći protusloviti dokazuje nemoć a ne istinu.⁸¹

2.1.20.2. Kritika Kantovih sintetičkih sudova a priori

Kritizirajući tvrdnju da sudovi koje držimo općim i nužnim ne mogu potjecati iz iskustva Nietzsche ujedno kritizira Kantove sintetičke sudove a priori za koje Kant kaže da potječu iz čistog uma.⁸² Na tu Kantovu tvrdnju iz *Kritike čistog uma*:

Kako je dakle iskustvo kao empirijska sinteza u svojoj mogućnosti jedini način spoznavanja koji svakoj drugoj sintezi daje realitet, to ono kao spoznaja a priori ima istine (podudaranje s objektom) samo stoga, što sadržava jedino ono što je potrebno za sintetičko jedinstvo iskustva uopće⁸³.

Nietzsche kaže da se pitanje *kako su mogući sintetički sudovi a priori?* Treba zamjeniti pitanjem *zašto je vjerovanje u takve sudove nužno?* Time Nietzsche želi istaknuti kako se u takve sudove mora vjerovati jer su uvjet našeg održanja a ne a priori i sintetički. Potom, govoreći o kategorijama Nietzsche kaže da su one kao temeljni aparat logike nastale tek radi potrebe. One su se u iskustvu potvrdile kao relativno korisne i postale nalogom a time postale i a priori. S obzirom na to samo njihova puka korisnost je odredila njihovu istinitost⁸⁴.

2.1.21. Vrednovanje/vrijednost

Nietzsche vrednovanje određuje sintagmom: *vjerujem da je tomu i tomu tako*. Temeljna uloga vrednovanja je da se njime uspostavlja rasta i održanja nekog centra moći koji vrednuje. Prema tome svi su organi i osjetila razvijeni kako bi služili postizanju uvjeta za daljnje održanja i rast. Samo povjerenju u um i njegove kategorije je rezultat vrednovanja kojim se utvrdila korisnost logike za život⁸⁵

2.1.22. Volja za moć

Volja za moć temeljni je pojam Nietzscheove filozofije. Premda u ovome radu nije središnji pojam zanimanja jedan je od konstitutivnih momenata Nietzscheove filozofije i prilikom određenja

⁸⁰ Isto, str. 253.

⁸¹ Isto, str. 255.

⁸² Isto, str. 263.

⁸³ Imanuel Kant, *Kritika čistog uma*, Nakladni zavod matice hrvatske, Zagreb, 1984, str. 95.

⁸⁴ Isto, str. 253.

⁸⁵ Isto, str. 252.

perspektivizma. Volja za moć se javlja kao nemogućnost zadovoljavanja perspektivom⁸⁶. S obzirom na stupanj volje za moć javlja se i stupanj mogućnosti određenja „realnosti“ što potvrđuje i citat:

*Naš stupanj osjećaja života i moći(logika i sklop doživljenoga) daje nam mjeru bitka, realnosti, ne-privida.*⁸⁷

Nietzsche navodi kako se smisao za istinu legitimira kao sredstvo održanja čovjeka odnosno kao volja za moć.⁸⁸ Stvarima ovladavamo pomoću pojmova.⁸⁹ Istina kao nešto što valja stvoriti i što nudi naziv za jedan proces, dapače za neku volju za svladavanje koja po sebi nema kraja. Riječ je to za volju za moć.⁹⁰ Samo interpretiranje, kao oblik volje za moć, posjeduje opstanak kao kakav afekt, poput procesa, postojanja a ne poput bitka. Bez vrste neznanja(interpretacije) sam život bio bi nemoguć. Stoga je ona uvjet uz koji se živo biće jedino održava i uspijeva.⁹¹ Znanost u kontekstu volje za moć tumači se kao preobrazba prirode u pojam. Svrha takvog čina je ovladavanje prirodom. Time nam pojam služi kao sredstvo. Svrha nije statična, isto tako ni volja. Njihova je narav dinamična to jest rastu s obzirom na cjelinu koju obuhvaćaju⁹². Spoznaja po sebi u bivanju je nemoguća. Spoznaja je moguća samo kao volja za moć iliti volja za obmanu⁹³. Nietzsche razlikuje volju za održanje od volje za moći. Govori da nagon za samoodržanjem nije temeljni nagon organskog bića već je to volja za moć. Organizam prvo teži da iskaže svoju snagu a održanje života je tek posljedica toga.⁹⁴

2.1.23. "Nužnost" logike

Skлонost izjednačavanju modificira se s obzirom na uspjeh. Izgrađuje se prilagodba, to jest blaži stupanj na kojemu se ona može zadovoljavati a da istodobno ne niječe život i ne dovodi ga u opasnost.⁹⁵ Logika se nadovezuje na uvjet koji kaže: *pretpostavimo da ima identičnih slučajeva.*⁹⁶ Taj uvjet se mora prvo fingirati da bi se logički mislilo. Volja za logičku istinu može se provesti tek nakon primjene načela koji se *iskrivljava svekoliko zbivanje.*⁹⁷ Time Nietzsche otklanja vezu logike s voljom za istinu, što potvrđuje i citat:

*Odakle se nadaje da tu vlada nagon koji je vičan obim sredstvima, najprije iskrivljavanju a potom provedbi jednog jedinog motrišta: logika ne potječe od volje za istinu.*⁹⁸

⁸⁶ Isto, str. 240.

⁸⁷ Isto, str. 246.

⁸⁸ Isto, str. 249.

⁸⁹ Isto, str. 251.

⁹⁰ Isto, str. 273.

⁹¹ Isto, str. 300.

⁹² Isto, str. 300.

⁹³ Isto, str. 300.

⁹⁴ Fridrih Niče, *S onu stranu dobra i zla*, str. 20.

⁹⁵ Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, str. 253.

⁹⁶ Isto, str. 253.

⁹⁷ Isto, str. 253.

⁹⁸ Isto, str. 253.

Logika ne dvoji da može izreći nešto istinito po sebi. Senzualistička predrasuda je da nas osjeti uče istinama o stvarima. Oспорavajući to Nietzsche navodi:

*valjana je zapravo logika samo o fingiranim istinama što smo ih stvorili. Logika je pokušaj da se prema nekoj po nama uspostavljenoj shemi bitka pojmi zbiljski svijet, točnije, da nam se omogućí da ga formuliramo, proračunavamo...*⁹⁹

Govoreći o pojmovima poput individuuma i roda, Nietzsche ih tumači kao fikcije. Oblik, koji je između ostalo nužan i za uspostavu razine roda, vrste te individuuma, je izmišljen po nama. Dosezanjem istog oblika ne znači da to i zbilja jest isti oblik. Nikad se isto ne ponavlja sve što se pojavljuje je novo. Svi pojmovi koje koristimo samo su prisila da za sebe uredimo jedan svijet u kojemu se omogućuje naša egzistencija.¹⁰⁰ Mi sami smo stvorili te pojmove.¹⁰¹ Svijet nam se pojavljuje logičnim jer smo ga prethodno logizirali.¹⁰² Za logiku se u početku i mislio da je samo izražajno sredstvo, tek je kasnije počela djelovati kao istina i prihvaćati se kao istina.¹⁰³ Nejasnost i kaos osjetilnog dojma „na početku“ logizirala se.¹⁰⁴

Suprotnosti poput prividan/istinit svijet, uvjetovan/bezuvjetan svijet, protuslovan/neprotuslovan svijet, svijet u bivanju/bivstvujući svijet uopće nisu suprotnosti jer nema suprotnosti. Oni su rezultat krivog zaključka koji kaže da ako nešto jest onda nečemu što jest mora postojati nešto suprotno.¹⁰⁵

Lažnost suda nije ujedno i prigovor sudu. Prigovor sudu se formira s obzirom na mjeru u kojoj sud potpomaže i održava život.¹⁰⁶

2.1.24. Svođenje kvantitete na kvalitetu

Spoznavanje se uvijek ograničuje da utvrđuje kvantitete i time je nužno da i kvantitete doživljavamo kao kvalitete. Kvaliteta je tek interpretacija, iliti perspektivistička istina, kako je Nietzsche određuje. Tome je tako zato što naša osjetila posjeduju određeni kvantum kao sredinu unutar koje funkcioniraju¹⁰⁷. Pojedina organska bića različito doživljavaju stvari oko sebe. Neki tumače istu stvar kao veliku a drugi kao malu. Time je kvaliteta nužno ovisna o načinu na koji ga organsko biće doživljava. Doživljaj neke stvari ovisan je o vrednovanju zamjedbi koje primamo ali i oštini osjetila koje posjedujemo. S obzirom na oštrinu osjetila koju posjedujemo sličnu tvrdnju iznosi i Berkeley govoreći da oštrina naših osjetila ovisi o doživljavanju nekog predmeta u našoj predodžbi

⁹⁹ Isto, str. 256.

¹⁰⁰ Isto, str. 258.

¹⁰¹ Isto, str. 259.

¹⁰² Isto, str. 259.

¹⁰³ Isto, str. 266.

¹⁰⁴ Isto, str. 280.

¹⁰⁵ Isto, str. 284.

¹⁰⁶ Fridrih Niče, *S one strane dobra i zla*, str. 13.

¹⁰⁷ Isto, str. 278.

kao jedinstva odnosno ukoliko imamo oštrije osjetilo kao više neovisnih dijelova. Takav stav Berkeley iznosi kako bi obranio svoju tvrdnju da ne postoji nešto takvo kao što je tvar i uspostavio učenje o solipsizmu. Unatoč drugačijim namjerama i Berkeley i Nietzsche uviđaju da kvantitetu nužno se mora svesti na kvalitetu to jest na način na koji organsko biće s obzirom na svoje moći percipiranja tumači pojave dane u njegovoj svijesti.

2.2. Perspektivizam kao rezultat

Nakon iznesenih pojedinih momenata Nietzscheove filozofije koji su konstitutivni za jasnije i preciznije određenje perspektivizma prelazimo na sam prikaz perspektivizma. Navesti ću niz Nietzscheovih misli u kojima Nietzsche izravno spominje ili aludira na perspektivizam i odrediti što je svima njima zajedničko. U prikazu perspektivizma navesti ću još, s obzirom na prethodni dio rada, i one pojmove koje su potrebni za potpunije određenje perspektivizma tako što ću ih pozicionirati u kontekstu cjelokupne slike o perspektivizmu, koju ću pružiti. Citati u kojima Nietzsche tumači pojam perspektivizma su:

*Ukoliko riječ spoznaja uopće ima smisla, svijet je spoznatljiv: ali je tumačiv drugačije, iza sebe on ne posjeduje nikakav smisao nego bezbroj smislova. Perspektivizam.*¹⁰⁸

*Što izlaže svijet naše su potrebe; naši su nagoni i njihovo za i protiv. Svaki je nagon neka vrst vlastohleplja, svaki ima svoju perspektivu koju bi da kao normu silom nametne svim ostalim nagonima.*¹⁰⁹

*Značaj svijeta u bivanju kao svijeta neformuljiva, lažna, sebi protuslovna. Spoznaja i bivanje isključuju se. Dakle spoznaja mora biti nešto drugo: mora tu na čelu biti neka volja za činjenje spoznatljivim, neka vrst samog bivanja mora stvarati varku bivstvjućega.*¹¹⁰ *Nužno je dakle to da se nešto mora držati istinitim-ne to da nešto jest istinito.*¹¹¹

*Ima mnogo očiju. I sfinga ima oči: dakle ima i mnogo istina, pa dakle nema istine.*¹¹²

*Svijet je lažan, uspoređen već za kakav uvelike oštrije osjetilni aparat. Ljepota mu počinje prestajati istančamo li naša osjetila. svijet, što se površnije i grublje sažima, pojavljuje to vrjednijim i ljepšim nam biva. Što se dublje zagledavamo, javlja nam se osjećaj beznačajnosti.*¹¹³

¹⁰⁸ Friedrich Nietzsche, *Volja za moć*, str. 244.

¹⁰⁹ Isto, str. 245.

¹¹⁰ Isto, str. 257.

¹¹¹ Isto, str. 252.

¹¹² Isto, str. 267.

¹¹³ Isto, str. 299.

Očovječiti svijet, tj. U njemu se sve većma osjećati gospodarima¹¹⁴

Mi smo iznašli pojam svrha: u realitetu nedostaje svrha.. Čovjek jest nešto nužno, jest kao dio usuda, pripada cjelini, jest unutar cjeline-ne postoji ništa što bi moglo naš bitak suditi, odmjeravati, uspoređivati, osuđivati, jer to bi značilo suditi, odmjeravati, uspoređivati, osuđivati cjelinu...ali nema ničega izvan cjeline!¹¹⁵

U navedenim citatima Nietzsche se ujedno poziva i na pojmove koji su analizirani u prethodnom dijelu rada te na temelju njih tvori središnji pojam svoje spoznajne teorije: perspektivizam. Zajedničko svim navedenim citatima jest da na temelju kritike pojmova i njihovog novog određenja formuliraju središnje oznake perspektivizma. Perspektivizam na temelju ovakvih navoda može se definirati kao:

1. nužnost organizma da posjeduje interpretaciju svijeta u kojem se nalazi.
2. Interpretacija nužno ovisi o rangu centra snage(organizam) koji ju tvori.
3. S obzirom na postojanje više centara snage time ujedno postoji i više interpretacija svijeta to jest svjetova.
4. Ono što svaki centar snage sili na formiranje određene interpretacije svijeta u kojem se nalazi jest volja za moć.
5. Volja za moć podrazumijeva težnju za razvojem organizma to jest za njegov rast. Širenjem cjeline koju interpretiramo ujedno raste volja za moć¹¹⁶.
6. Centar snage mora biti sposoban interpretirati cjelinu koju obuhvati¹¹⁷. Ukoliko je ne uspije interpretirati, ono propada.
7. Podloga takvom tumačenju perspektivizma jest bivanje. Upravo gledanjem na svijet kao bivanje¹¹⁸ i određenjem centra snage u svijetu koji interpretira taj isti svijet uspostavlja se pojam perspektivizma.
8. Postojanje više perspektiva uvjetuje rangiranje tih istih perspektiva. Moćniji centri moći uspostavljaju svoju interpretaciju istine nad slabijim centrima moći te slabiji centri moći vrše funkcije moćnijih centara moći. Neke su perspektive neiskorjenjive jer organsko biće bez njih ne može živjeti. Druge pak nisu uvjet našeg održanja i rasta te ih je moguće ukloniti ukoliko im se u dovoljnoj mjeri suprotstavimo¹¹⁹.

¹¹⁴ Isto, str. 301.

¹¹⁵ Friedrich Nietzsche, *Sumrak idola* str. 35.

¹¹⁶ Isto, str. 273.

¹¹⁷ Isto, str. 249.

¹¹⁸ Isto, str. 257.

¹¹⁹ Isto, str. 266.

9. Nema stvari „o sebi“. Možemo pretpostavimo da ona postoji ali nije je moguće spoznati. Kako nešto uvjetovano(organsko biće) i koje ujedno postavlja uvjet(spoznaju) može spoznati nešto bezuvjetno kao što je stvar „o sebi“¹²⁰.

10. Nietzsche interpretiranju pridaje karakteristiku dinamičnosti govoreći da centar snage nikad ne ostaje pri istoj interpretaciji već se nižu interpretacije na interpretacije. Takav princip je nužan da bi organsko biće raslo i održalo se na životu.

Time možemo zaključiti da perspektivizam kod Nietzschea podrazumijeva više centara snage koji nastoje napredovati, odnosno rasti, šireći krug interpretacije svijeta. Stoga je interpretacija odnosno perspektiva nužna za održanje i širenje volje za moć. Iako nam se Nietzscheovom filozofijom otkriva tek kao jedna od mnogih naša vjera u njenu istinitost nam je nužna kako bismo stalno proširivali cjelinu koju tumačimo i time osigurali svoj opstanak. Takav proces je beskonačan jer krajnje istine za nas, prema Nietzscheu, nema¹²¹.

¹²⁰ Isto, str. 275.

¹²¹ Isto, str. 302.

3. Zaključak

U ovome završnom radu pružen je uvid u Nietzscheovo učenje o perspektivizmu. Metodološki je prikazan tako što se je prvo odredilo značenje pojmova koji su konstitutivni za objašnjenje perspektivizma kod Nietzschea. U drugom dijelu rada, kojemu je prvi dio bio nužan da bismo ga mogli bolje shvatiti, donijet je eksplicitni prikaz perspektivizma kod Nietzschea. Odnosno prikazan onih dijelova Nietzscheove misli u kojima se riječju i mišlju izravno poziva na njega. Cilj rada je bio stjecanje boljeg uvida u Nietzscheovo učenje o perspektivizmu. Cilj je i postignut time što smo pojmove koje smo analizirali u prvome dijelu rada iskoristili za formiranje cjelokupne slike perspektivizma u deset točaka.

4. Sažetak

U ovome završnom radu cilj je pružiti uvid u značenje perspektivizma kod Nietzschea. Prikaz perspektivizma sadrži dva dijela. U prvome dijelu donesen je pregled pojedinih momenata u Nietzscheovoj filozofiji za koje se je procijenilo da su bitni za jasnije i potpunije razumijevanje perspektivizma kod Nietzsche. Nakon prikaza pojedinih momenata u Nietzscheovoj filozofiji, prešlo se na prikaz onih dijelova Nietzscheove filozofije u kojima Nietzsche eksplicitno(riječju) spominje perspektivizam. Uz to, momenti koji su procijenjeni kao bitni za Nietzscheovo određenje perspektivizma smješten su u kontekst cjelokupne slike perspektivizma kod Nietzschea koja je dana na kraju središnjeg dijela rada. Takvim pristupom pridonijelo se potpunijem i jasnijem shvaćanju perspektivizma kod Nietzschea.

5. Ključne riječi

Perspektivizam, volja za moć, teorija spoznaje , kritika kauzaliteta, Friedrich Nietzsche

6. Popis literature

6.1. Primarna literatura

1. Nietzsche, Friedrich, *O istini i laži u izvanmoralnom smislu*, preveo: Damir Barbarić, Zagreb: Matica hrvatska, biblioteka Parnas, 1999.
2. Nietzsche, Friedrich, *Sumrak idola ili kako se filozofira čekićem*, u: Friedrich Nietzsche, *Sumrak idola; Ecce homo; Dionizovi ditiramb*, preveo Davor Ljubomir, Zagreb: Demetra, 2004., str. 1-85.
3. Nietzsche, Friedrich, *Volja za moć*, u: Friedrich Nietzsche, *Volja za moć; slučaj Wagner; Nietzsche kontra Wagner*, preveo Ante Stamać, Zagreb: Naklada Ljevak, 2006. str. 9-497.
4. Niče, Fridrih, *S onu stranu dobra i zla*, u: Fridrih Niče, *S onu stranu dobra i zla; Genalogija morala*, Dereta, Beograd, 2011.

6.2. Sekundarna literatura

1. Aristotel, *Metafizika* prijevod: Tomislav Ladan, Medicinska knjiga, Zagreb, 2001.
2. Berkeley, George, *Rasprava o načelima ljudske spoznaje*, u: *Odabrane rasprave*, KruZak, Hrvatski Leskovac, 1999.
3. Descartes, Rene, *Metafizičke meditacije*, Demetra, Zagreb, 1994.
4. Hume, David, *Istraživanje o ljudskom razumu*, Naprijed, Zagreb, 1988.
5. Kant, Imanuel, *Kritika čistog uma*, Nakladni zavod matice hrvatske, Zagreb, 1984.
6. Diels, Hermann *Predsokratovci*, Naprijed, Zagreb, 1983.